

Piotr Oleśniewicz^{1*}, Krzysztof Widawski²

¹ AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO WE WROCŁAWIU

² UNIwersYTET WROCŁAWSKI

MOTYWY PODEJMOWANIA AKTYWNOŚCI TURYSTYCZNEJ PRZEZ OSOBY STARSZE ZE STOWARZYSZENIA PROMOCJI SPORTU FAN

Abstract

Motives of the tourist activity of the seniors form the FAN association

Background. The article refers to the motives of the tourist activities undertaken by seniors form the FAN association. The aim of this study is to investigate the situation based on the opinion of two senior sections members of an association dedicated to sport promotion in the Lower Silesia. **Material and methods.** A short presentation of the association activity is followed by an analysis of the survey responses. The research was performed among 68 seniors. The questions concerned four main topics: the respondents' personal status and physical condition, the preferred forms of recreational activity, the main purposes of travelling and tourist motivations, and, finally, the most important factors inhibiting the responders' tourist activity. The group was also asked to assess the tourist offer existing on the local market in Lower Silesia, and especially to emphasise factors that should be changed. **Results.** The motivations of the senior tourists in the opinion of the interrogated group are different. The most popular form of tourist activity is the sightseeing excursions although the active forms like bicycling, Nordic walking or just walking are very welcomed as well. No matter the form the most frequent motivation reflects the search for the new experience and practising hobby. The other results are quite encouraging – no financial and health problems are pointed among the obstacles since 78% of the group are pleased with its health conditions. The threat may be the lack of the tourist offer dedicated exclusively for this target group and financial support. **Conclusions.** The tourist motivations of the seniors are different but clearly expressed and their recognition may serve as a good background for the well prepared tourist offer.

Key words: seniors in tourism, tourist motivations, tourist offer

Słowa kluczowe: turystyka seniorów, motywacje turystyczne, oferta turystyczna

WPROWADZENIE

Starzenie się społeczeństw w krajach rozwiniętych jest faktem. To proces obserwowany od lat, a jego siostrą kulminacją, przynajmniej w Europie, był rok 2004, w którym liczba seniorów – osób powyżej 65. roku życia – przekroczyła liczebność najmłodszej populacji (do 14. roku życia) w stosunku 75,4 mln do 74 mln. W ostatniej dekadzie co szósty mieszkaniec naszego kontynentu miał powyżej 65 lat (Alén i wsp. 2012). Sytuacja ta cały czas dynamicznie się zmienia. Jak wskazuje Śniadek (2006), w 2020 r. 25% mieszkańców Unii Europejskiej będzie nale-

żeć do grupy 60+. Co sześć sekund przybywa w Europie jeden senior.

Badając motywacje uczestników, należy odwołać się do podstawowej definicji turystyki zaproponowanej przez Światową Organizację Turystyki. Określa ona turystykę jako ogół czynności osób podróżujących i przebywających w celach wypoczynkowych, służbowych lub innych nie dłużej niż rok bez przerwy poza swoim codziennym otoczeniem (Terminologia turystyczna... 1995, s. 5). Definicja przytaczana w zasadzie w każdej istotnej propozycji pojawiającej się w literaturze przedmiotu (Middleton 1996, Kowalczyk 2001, Lijewski i wsp. 2002, Gaworecki 2003, Gołembski 2009, Wyrzykowski i Marak 2010) wskazuje główny element, który, poddany badaniom, wyznacza drogę do po-

* Autor korespondencyjny

działu turystyki już to przez pryzmat motywacji (Przeclawski 1994, Gołembski 2009, Wyrzykowski i Marak 2010), już to ze względu na inne składowe z nim związane, jak choćby wiek. Tym elementem jest właśnie uczestnik turystyki – turysta i on jest przedmiotem niniejszych badań.

Należy najpierw określić grupę, której to zjawisko dotyczy. I od razu na tym etapie można napotkać rozbieżności. Hossain i wsp. (2003) używają terminu „senior” w odniesieniu do grupy wiekowej 55+ i „nienior” (*non-senior*) dla grupy w przedziale wiekowym 15–55 lat. Dodatkowo dzielą wskazaną grupę seniorów na starszych seniorów (w wieku 65+) i młodszych seniorów (w przedziale wiekowym 55–64 lat). Dla Alcaide’a Casado (2005) wiek senioralny zaczyna się od 55. roku życia. Zdaniem autora jest to istotna cezurą czasowa, bowiem od tego momentu pojawiają się inne, specyficzne potrzeby związane z wiekiem. Występują też, przewidywane zresztą, zmiany w kondycji, przede wszystkim fizycznej. Lee i Tideswell (2005) oraz Garcia Sastre i Martorell Cunill (2007) jako ważną granicę zmian wskazują 60. rok życia, kiedy to u większości osób rytm życia i potrzeby stają się odmienne. Walker (2004) wyróżnia aż cztery kategorie wieku senioralnego. Są to:

– grupa osób w wieku przedemerytalnym oraz korzystających z wcześniejszej emerytury (55–64 lat);

- grupa osób na emeryturze (65–74 lat);
- grupa starszych emerytów (75–84 lat);
- grupa osób w wieku 85 lat i więcej.

Lisowska (2006) natomiast dzieli seniorów na trzy podstawowe grupy:

- osoby w wieku podeszłym (60–75 lat);
- osoby w wieku starczym (76–90 lat);
- osoby długowieczne, czyli takie, które przekroczyły 90. rok życia.

Podobny podział proponuje Światowa Organizacja Zdrowia, a Organizacja Narodów Zjednoczonych wskazuje na 65. rok życia jako próg starości (Kowalik 2009).

Kryterium wieku wyjściowego w definicji seniora w większości przypadków opiera się na rozpoczęciu wieku emerytalnego lub do niego się odnosi. Przyjmowanie kryterium emerytury w celu zdefiniowania omawianej grupy wiąże się z pewnymi niedoskonałościami. Na przykład wiek emerytalny, który

wydaje się oczywistym kryterium, zależy od kraju, a i w poszczególnych państwach nie jest stabilny. Od lat obserwuje się tendencję przesuwania wieku przejścia na emeryturę, co wynika m.in. ze wzrostu średniej długości życia czy spadku liczby narodzin.

CEL BADAŃ

Celem badań, których efektem jest niniejszy artykuł, było określenie motywów podejmowanych działań turystycznych przez seniorów na Dolnym Śląsku zrzeszonych w Stowarzyszeniu Promocji Sportu FAN. W tym celu postawiono następujące pytania badawcze:

1. Jakie są preferowane formy wypoczynku aktywnego w grupie badanej?

2. Jak często uczestnicy badań podejmują wyjazdy o charakterze turystycznym?

3. Jaka jest preferowana forma wypoczynku?

4. Jakie są główne motywy wyjazdów turystycznych?

5. Jakie czynniki wpływają hamująco, zdaniem respondentów, na podejmowanie przez nich aktywności turystycznej?

6. Z jakich źródeł uczestnicy badań czerpią wiedzę na temat form turystyki, jej walorów i samej oferty turystycznej?

7. Jak oceniają ofertę turystyczną przygotowaną z myślą o seniorach aktywnych turystycznie?

Badania aktywności turystycznej społeczności w wieku senioralnym nie są nowością w polskiej literaturze przedmiotu. Analizę funkcjonowania tego segmentu rynku turystycznego uwzględniającą proces starzenia się społeczeństwa można znaleźć w publikacjach Śniadka (2007) czy Górskiej (2010). Postulat potrzeby aktywizacji środowiska osób w wieku senioralnym był poruszany choćby w artykule Grzelak-Kostulskiej i wsp. (2010).

Sama problematyka aktywności turystycznej seniorów w Polsce została w interesujący sposób przedstawiona w pracy prezentującej badania pracowników Instytutu Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W artykule Grzelak-Kostulskiej i wsp. (2011) podjęto próbę rozwiązania dwóch problemów badawczych, a mianowicie sta-

rano się ustalić faktyczne potrzeby seniorów podejmujących aktywność turystyczną oraz wskazać czynniki ograniczające realizację podróży oraz odpowiedzialne za negatywne nastawienie do praktykowania tej formy aktywności. Badania zostały przeprowadzone na terenie województwa kujawsko-pomorskiego na znaczącej próbie 2000 ankiet, przy czym uwzględniono tło, jakim byli respondenci w wieku produkcyjnym mobilnym oraz niemobilnym, jak określono przedziały lat odpowiednio 18–44 lat oraz 45–59 lat dla kobiet i 45–64 lat dla mężczyzn. Podczas badań określano status materialny respondentów, wykształcenie i częstość podróży, a także pogrupowano deklarowane czynniki ograniczające aktywność turystyczną seniorów.

Mając tak przetarty szlak, warto zmierzyć się z pytaniami badawczymi sformułowanymi w niniejszym artykule tak, aby znaleźć odpowiedź dla grupy seniorów z Dolnego Śląska, będących, co ważne, osobami zaangażowanymi w różnego rodzaju formy aktywności turystycznej i rekreacyjnej. Dobry przykład stanowi wrocławskie Stowarzyszenie Promocji Sportu FAN. Jest to stowarzyszenie, którego członkowie są świadomi swoich potrzeb w zakresie turystyki, o czym będzie jeszcze mowa przy okazji szczegółowej prezentacji, definiują swoje preferencje oraz znają czynniki, które ograniczają możliwość uprawiania przez nich turystyki.

TURYSTYKA SENIORALNA

Zjawisko turystyki senioralnej, ze względu na sytuację demograficzną, rozwija się dynamicznie. Turystyka senioralna, czyli turystyka osób starszych, znajduje swoje miejsce w literaturze przedmiotu. Zaliczana jest m.in. do turystyki społecznej dotyczącej osób, których sytuacja życiowa całkowicie lub częściowo nie pozwala na korzystanie z turystyki. Może to wynikać z przyczyn gospodarczych, niepełnosprawności fizycznej, izolacji, ograniczonej mobilności. Wśród takich grup, jak wskazuje Górska (2010), oprócz dzieci i młodzieży oraz rodzin, w szczególnej sytuacji są osoby starsze.

Często turystyka senioralna wymieniana jest w kontekście turystyki osób z niepełno-

sprawnością. Buhalis i Darcy (2011) wskazują na grupy osób z niepełnosprawnością; jako jedną z nich wymieniają grupę ludzi starszych – oprócz osób z ograniczoną mobilnością czy osób z niepełnosprawnością czasową, takich jak dzieci poniżej 6. roku życia. Wiek, który w związku ze specyfiką funkcjonowania organizmu stanowi jedno z kryteriów niepełnosprawności, pojawia się przy okazji rozważań nad turystyką także w literaturze hiszpańskojęzycznej. W opracowaniu Gonzalez Velasco (2008) wskazuje się na grupę osób starszych jako jedną z trzech, które pozostają w kręgu zainteresowań badawczych dotyczących turystyki osób z niepełnosprawnością. Potencjał tej grupy w ramach turystyki dostępnej ze względu na zmiany demograficzne opisują Darcy i Dickson (2009), a także Widawski (2010, 2011).

Ograniczenie rozważań nad definicją turystyki senioralnej jedynie do kwestii wieku stanowi znaczące zawężenie pola badawczego – i to stanowisko jest w literaturze coraz powszechniejsze. Aby dopełnić obrazu, należy uwzględnić dodatkowe składowe, takie jak charakterystyczne dla omawianej grupy osób motywacje, sezonowość korzystania z oferty, ograniczenia natury fizycznej czy ekonomicznej itp.

Co istotne dla rynku turystycznego, pojawia się grupa, której zależność od sezonu jest zdecydowanie mniejsza lub żadna. Osoby starsze pobierające świadczenia emerytalne nie są związane z rynkiem pracy, a jednocześnie dysponują odpowiednimi środkami finansowymi. Charakteryzują się inną strukturą wydatków i posiadaniem praktycznie nieograniczonych zasobów czasu wolnego. Jak wskazuje Śniadek (2006), część turystów z tego segmentu korzysta z oferty turystycznej poza szczytem sezonu. Pojawiają się jednak inne wymagania. Wzrasta zapotrzebowanie na ofertę turystyki jakości, a także wrażliwość na działania mające charakter zrównoważony i uwzględniający ochronę środowiska. Postulowany jest produkt o „wysokiej jakości, komforcie i dający poczucie bezpieczeństwa” (Śniadek 2006, s. 103). Duże znaczenie ma także odpowiedni środek transportu – wygodny, szybki i jednocześnie niedrogi. Wśród destynacji preferowane są spokojne okolice o łagodnym klimacie.

Różne są motywacje turystów, także seniorów. Trudno wskazać jedną wiodącą przyczynę migracji turystycznych w tej grupie. Zależą one, podobnie jak w przypadku innych grup, od statusu materialnego, wykształcenia, kondycji fizycznej czy choćby przyzwyczajzeń. Wśród istotnych powodów wymienia się w literaturze przedmiotu potrzebę odpoczynku i zrelaksowania (Horneman i wsp. 2002, Lee i Tideswell 2005). Na potrzebę kontaktu z innymi ludźmi, chęć zawierania nowych znajomości wskazują Acevedo (2003) czy Huang i Tsai (2003). Do przyczyn wyjazdów turystycznych seniorów należy także prosta potrzeba poznania nowych miejsc wraz z ich kulturowymi i przyrodniczymi atrakcjami, które od zawsze planowali oni odwiedzić (Horneman i wsp. 2002), a także odwiedzenie rodziny. Wzrasta ponadto liczba pobyków o charakterze zdrowotnym, jak wyjazdy uzdrowiskowe czy profilaktyczne do centrów spa & wellness (Widawski 2011).

Specyficzne mogą być także zachowania seniorów na rynku turystycznym (Alén i wsp. 2012). Wybór bazy noclegowej zależy od charakteru wyjazdów i dochodów uczestników, niemniej wymagane jest zachowanie minimalnego standardu, poniżej którego senior z oferty po prostu nie skorzysta. Czas trwania podróży seniora jest oczywiście różny; obserwuje się obecnie też w innych grupach zależność – im dalsza podróż, tym dłużej trwa. Można jednak zauważyć, że seniorzy poświęcają więcej czasu na turystykę niż reszta populacji. Istotne jest też źródło informacji, z którego korzysta senior podczas podejmowania decyzji dotyczącej wyjazdu turystycznego. Najczęściej bazuje on na własnych wieloletnich doświadczeniach jako konsumenta oferty turystycznej. Informacje pozyskuje zwykle osobiście od rodziny, przyjaciół i sąsiadów. Przeważa model przekazywania informacji z ust do ust. Ważne źródło stanowi także prasa, którą osoby z tej grupy wiekowej stosunkowo chętnie czytają (Horneman i wsp. 2002).

STOWARZYSZENIE PROMOCJI SPORTU FAN

Stowarzyszenie Promocji Sportu FAN zostało powołane do życia w 2005 r. przez członków

Klubu Kibica Gwardii Wrocław. Organizacja zrzesza obecnie 193 osoby związane ze sportem i rekreacją, które chcą rozwijać swoje umiejętności, a także dzielić się wiedzą oraz doświadczeniem. W ramach Stowarzyszenia utworzono dwie sekcje skierowane do osób starszych. Są to:

- Klub Aktywnego Seniora,
- Piłkarze 50+.

Pierwsza z nich powstała w 2010 r. Obecnie liczy 86 członków. Główne cele statutowe to aktywizacja seniorów oraz rozwijanie i propagowanie twórczej działalności osób starszych. Cele te są osiągnięte poprzez organizację cyklicznych spotkań, zajęć o charakterze rekreacyjnym i turystycznym. Należą do nich:

- Spotkania klubowe – spotkania towarzyskie oraz prelekcje z udziałem sportowców, podróżników, prelekcje tematyczne związane z kondycją fizyczną i dbaniem o zdrowie.

- Zajęcia rekreacyjne umożliwiające seniorom uczestniczenie w różnego rodzaju zajęciach ruchowych, takich jak gry integracyjne, gimnastyka czy zajęcia taneczne. Należą do nich także cykliczne wizyty we wrocławskim parku wodnym, gdzie do dyspozycji seniorów pozostaje strefa saun i wellness, basen oraz klub fitness. Osobną propozycją jest nordic walking dla seniorów 60+.

- Wycieczki rowerowe o charakterze krajoznawczym, głównie we Wrocławiu i okolicy. Mają one charakter międzypokoleniowy – biorą w nich udział zarówno seniorzy, jak i ich dzieci oraz wnuki. Plany dotyczące roku 2015 obejmowały takie miejsca, jak: Brzeg Dolny, Oborniki Śląskie, Strzelin, Milicz, Kotlina Kłodzka, Oleśnica, Jawor, Sobótka, Jakuszyce, a na zakończenie sezonu – 10 października 2015 r. – Środa Śląska. W planach są także wyjazdy zagraniczne: Spreewald czy przejazd wzdłuż Dunaju od Wiednia przez Bratysławę po Budapeszt.

- Wycieczki krajoznawcze – również w założeniu wielopokoleniowe. Mają na celu poznawanie atrakcji kulturowych i przyrodniczych regionu, ale też sąsiednich państw. Na rok 2015 zaplanowano 11 tras, m.in.: Oborniki Śląskie i okolice, Nowa Ruda, Karpacz – Kowary, Biskupin i Gniezno, Drezno oraz Praga.

Działalność Klubu i jej pozytywna ocena spowodowały, że niemal od samego początku Klub jest wspierany finansowo przez gminę Wrocław. W roku 2015 Stowarzyszenie uzyskało grant w wysokości 113 000 zł od Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej na realizację projektu w ramach Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020. Program będzie polegał na integracji seniorów z trzech różnych środowisk (Wrocławia, Strzelina i Nowej Rudy). Każda z grup weźmie udział w zajęciach warsztatowych na terenie miasta, na przykład z zakresu technik zapamiętywania, obsługi komputera, gimnastyki i nordic walking. Poza tym zaplanowano zajęcia integracyjne, uwzględniające wzajemną organizację czasu wolnego przez osoby z wymienionych miast.

Sekcja Piłkarze 50+ powstała 20 marca w 2014 r. z inicjatywy byłych piłkarzy wrocławskich klubów. Liczy ona 39 osób, wywodzących się z różnych środowisk oraz różnych obszarów Wrocławia i okolic. Treningi odbywają się dwa razy w tygodniu, w każdy wtorek i czwartek, na Polach Marsowych przy Stadionie Olimpijskim. Piłkarze uczestniczą w różnego rodzaju rozgrywkach o zasięgu lokalnym, regionalnym lub międzynarodowym. W czerwcu bieżącego roku we Wrocławiu zorganizowano turniej międzynarodowy, na który przyjechali zawodnicy z Niemiec (Berlina), Austrii (Wiednia) oraz Węgier (Budapesztu).

MATERIAŁ I METODY BADAŃ

Głównym celem badań było opisanie zjawiska turystyki senioralnej w przestrzeni turystycznej Dolnego Śląska – na wybranej przykładowo grupie współtworzącej Stowarzyszenie Promocji Sportu FAN. Podstawowe pytania zamieszczone w ankiecie dotyczyły takich zasadniczych kwestii, jak główne motywy migracji turystycznych w omawianej grupie, formy turystyki preferowane przez seniorów oraz wpływ turystyki na ich życie.

Badania ankietowe zostały przeprowadzone między kwietniem a majem 2015 r. Ankieta miała charakter anonimowy, a res-

pondentami byli członkowie Stowarzyszenia Promocji Sportu FAN. Kwestionariusz składał się z 16 pytań. Część respondentów otrzymała kwestionariusz w wersji elektronicznej, część została przebadana w trakcie spotkań Klubu Aktywnego Seniora, pozostałym osobom przekazano pytania podczas treningu sekcji Piłkarze 50+. W sumie w badaniu wzięło udział 68 członków Stowarzyszenia.

WYNIKI

W badanej grupie 63% respondentów stanowiły kobiety, a 37% mężczyźni. Uczestnicy badania należeli do grupy seniorów powyżej 55. roku życia. Przy uwzględnieniu szczegółowego podziału ze względu na wiek najliczniej (31%) reprezentowana była grupa w przedziale wiekowym 65–69 lat. Kolejne dwie – niemal równie liczne (odpowiednio 29% i 28%) to grupa seniorów młodszych, w wieku 55–59 lat, i grupa w wieku 60–64 lat. Najmniej liczna, z oczywistych względów, była grupa seniorów starszych – powyżej 70. roku życia (stanowiła ona jedynie 12% ogółu badanych).

Rozkład ze względu na aktywność zawodową okazał się w grupie prawie równy. Nieznacznie więcej osób (51%) nie było już aktywnych zawodowo; pozostałe deklarywały określoną formę aktywności.

Jeśli wziąć pod uwagę wykształcenie badanych członków Stowarzyszenia, to zdecydowanie najczęstszym wskazaniem było wykształcenie wyższe, które posiadała blisko połowa uczestników badań (49%). Na kolejnych miejscach znalazło się wykształcenie średnie (41%), zawodowe (7%) i podstawowe (3%).

Praktykowanie turystyki wiąże się z określonym statusem materialnym – potencjalny uczestnik turystyki powinien dysponować pewnymi zasobami finansowymi, choć warto podkreślić, że można też uprawiać rekreację i turystykę, nie ponosząc w zasadzie większych lub nawet żadnych kosztów. Istotniejsze więc od pytania o dochody konkretnej osoby jest pytanie, jak postrzega ona swoją sytuację materialną – ponieważ ten subiektywny czynnik będzie ważny podczas podejmowania decyzji finansowych związanych z różno-

rodną aktywnością, w tym także turystyczną czy rekreacyjną. Uwzględniając tę kwestię, zapytano respondentów o ocenę własnej sytuacji materialnej. Równo połowa z nich określiła ją jako dobrą, a kolejne 16% – jako bardzo dobrą. Trzecia część badanych (32%) uznała swoją sytuację materialną za przeciętną, a zaledwie 2% oceniło status finansowy własnego gospodarstwa domowego jako zły. Nikt z badanej grupy nie postrzegał swojej sytuacji jako bardzo złej, choć istniała taka możliwość. To bardzo symptomatyczne wyniki, zwłaszcza w kontekście stosunkowo trudnej sytuacji materialnej emerytów w Polsce, jeśli mierzyć ją średnim świadczeniem emerytalnym.

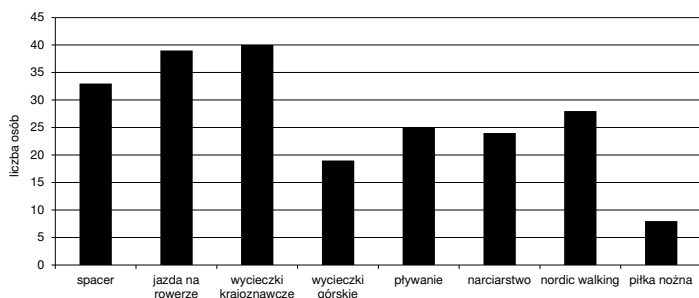
Kolejną znaczącą informacją jest ocena własnego stanu zdrowia. Zdecydowana większość respondentów określiła swoją kondycję zdrowotną na poziomie dobrym lub nawet bardzo dobrym. Czwartą część ankietowanych nie zgłaszała żadnych kłopotów i czuła się bardzo dobrze, a 53% ogółu pytanym oceniło stan swojego zdrowia jako dobry. Pozostałe 22% dzieliło się na tych, którzy uważali swoją kondycję za przeciętną (było tak w przypadku 18%), tych, którzy oceniali stan swojego zdrowia jako zły (tylko 1%), oraz tych, którzy mieli kłopoty z określeniem stanu faktycznego swojego zdrowia i wybrali odpowiedź „trudno powiedzieć” (3%). Wynik jednoznacznie wskazuje zatem na odpowiednio przygotowanie kondycyjne i także samo nastawienie do praktykowania turystyki i rekreacji. Jest to tym istotniejsze, że do głównych inhibitorów rozwoju turystyki senioralnej zalicza się właśnie zły stan zdrowia.

Po zbadaniu ogólnych predyspozycji do praktykowania turystyki i rekreacji zadano respondentom pytanie o preferowane formy

wypoczynku w formie biernej oraz czynnej. Wśród form wypoczynku biernego największą popularnością cieszyło się czytanie książek – zadeklarowały je 44 osoby. Kolejną czynnością, o podobnym charakterze, było czytanie gazet, które wybrały 33 osoby. Do pozostałych dwóch form aktywności należało oglądanie telewizji i przeglądanie witryn internetowych; każda z nich została wskazana przez 22 osoby. Tylko 1 osoba preferowała rozrywkę intelektualną, jaką jest gra w szachy.

Ze względu na specyfikę turystyki ważniejsze wydaje się pytanie związane z aktywnym wypoczynkiem (ryc. 1). Najwięcej wskazań odnosiło się do wycieczek o charakterze krajoznawczym (40 osób). Prawie tyle samo zwolenników miała jazda na rowerze. Kolejne dwie formy to piesze formy rekreacji: 33 osoby zadeklarowały spacer, a 28 – nordic walking. Niemal porównywalne liczebnie grupy wskazały na pływanie (25 osób) i narciarstwo (24 osoby), w tym drugim przypadku nie precyzując, czy chodzi o formę biegową, czy zjazdową. Na wycieczki górskie – specyficzne ze względu na ukształtowanie terenu i formę krajobrazową – wskazało 19 osób, a na piłkę nożną – 8, choć można zakładać, że taka odpowiedź stanowiła pochodną okoliczności zbierania danych, które gromadzono także w trakcie treningu piłki nożnej seniorów 50+.

Jako podsumowanie tej części można potraktować pytanie o subiektywną ocenę własnego poziomu aktywności fizycznej. W tym przypadku nieco ponad połowa respondentów (53%) uważała, że poziom ich aktywności fizycznej zmniejszył się w stosunku do poziomu w latach poprzednich; zadeklarowali oni jednocześnie potrzebę

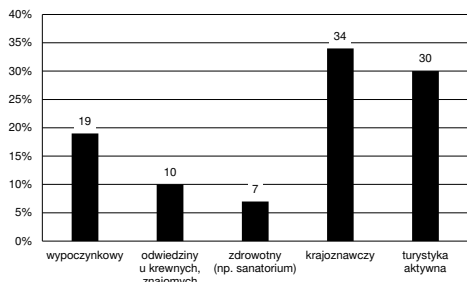

Ryc. 1. Preferowane przez respondentów formy aktywnego wypoczynku

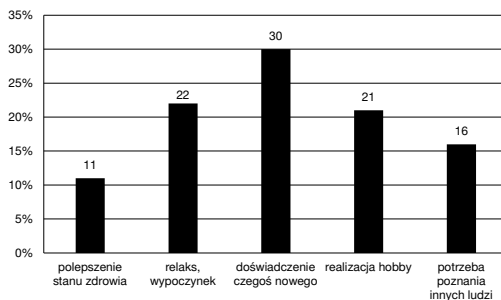
powrotu do stanu wcześniejszego. Pozostali stwierdzili natomiast, że ich obecny poziom aktywności nie zmienił się w porównaniu z poziomem w latach ubiegłych.

Uwzględniając powyższe dane, warto przyrzeć się specyfice aktywności turystycznej deklarowanej przez badaną grupę seniorów. Zdecydowana większość badanych wyjeżdżała częściej niż raz w roku. Najlicniejsza grupa (53%) udawała się poza miejsce zamieszkania w celach turystycznych kilka razy (2–3 wyjazdy) w roku, a niemal trzecia część (35%) podejmowała wyjazdy turystyczne częściej niż kilka razy do roku. W przypadku 88% badanej grupy wyjazdy turystyczne zajmowały zatem istotną część wolnego czasu. Nie częściej niż raz w roku wyjeżdżało 9% badanych, a jedynie 3% respondentów odbywało podróże turystycznie rzadziej niż raz w roku.

Biorąc pod uwagę preferencje grupy, zaproponowano pięć grup celów wyjazdów turystycznych: wyjazd wypoczynkowy, wyjazd zdrowotny (uzdrowiskowy), wyjazd krajoznawczy, odwiedziny krewnych lub znajomych oraz turystykę aktywną (ryc. 2). Zdecydowanie najpopularniejsze w badanej grupie były wyjazdy o charakterze krajoznawczym, na które wskazała nieco ponad jedna trzecia badanych. Niewiele mniejszą popularnością cieszyły się wyjazdy związane z praktykowaniem turystyki aktywnej. Te dwa cele dominowały. Dopiero na trzecim miejscu znalazł się cel wypoczynkowy (19%). Odwiedziny krewnych i znajomych zajęły kolejne miejsce (10%), choć w turystyce światowej te dwa cele uznawane są za najczęstsze (UNWTO Tourism Highlights 2015). Najmniej ważny, co może po trosze zaskakiwać, jeśli się uwzględni charakter grupy, okazał się cel

Ryc. 2. Cele wyjazdów turystycznych respondentów

Ryc. 3. Motywacje wyjazdów turystycznych w badanej grupie

zdrowotny (7%). Z drugiej jednak strony skoro 78% respondentów zadeklarowało dobry lub bardzo dobry stan zdrowia, tak ograniczony wybór zdrowotnego celu wyjazdów nie powinien dziwić.

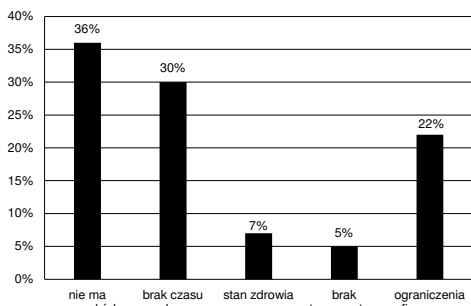
Zapytani o powody wyjazdów, respondenci zazwyczaj wskazywali potrzebę doświadczenia czegoś nowego (ryc. 3). Opcję tę wybrało 30% respondentów, co wpisuje się w szerszy nurt potrzeby nadrobienia czasu straconego we wcześniejszych fazach życia, za jakie uważa się okres codziennej rutyny funkcjonowania między domem a miejscem pracy. W okresie, który na potrzeby niniejszej publikacji można by określić mianem senioralnego, codzienność zmienia swój rytm, obowiązki domowe nie obejmują już troski o dzieci, a problemy zawodowe zostają zminimalizowane lub nie istnieją w ogóle. Dla wielu seniorów, także uczestników prezentowanego badania, jest to moment idealny na gromadzenie nowych doświadczeń. W podobnym kontekście można rozważać motywację, która zajmuje miejsce trzecie: 21% respondentów pragnęło w trakcie wyjazdu turystycznego realizować własną pasję, poświęcić czas swoim zainteresowaniom.

Oczywistym motywem podróży turystycznych, nie tylko w omawianej grupie wiekowej, jest relaks i wypoczynek. Wskazało na niego 22% respondentów, co stawia ten motyw wjazdów na drugim miejscu. Do kolejnych motywów wybranych w analizowanych ankietach należała potrzeba poznania innych ludzi (16%) – motyw istotny w grupie, w której wzrasta znacząco liczba gospodarstw jednoosobowych, oraz, co także zrozumiałe, gdy się uwzględni specyfikę kondycji fizycznej grupy senioralnej, a także potrzeba polep-

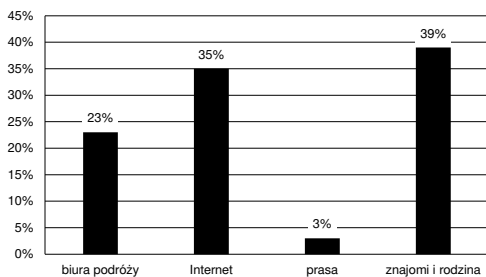
szenia stanu zdrowia, najistotniejsza dla 11% respondentów.

Rozważając czynniki ograniczające rozwój turystyki w grupie wiekowej seniorów, warto podkreślić przeważające wskazanie – nieco ponad trzecia część odpowiadających (36%) twierdziła, że nie istnieją żadne istotne przeszkody, które utrudniałyby lub uniemożliwiały praktykowanie turystyki (ryc. 4).

Na pozór zaskakująca okazała się pozycja druga w rankingu wskazań – czyli pierwsza istotna przeszkoda: brak czasu wolnego. Borykało się z nim 30% respondentów. Z jednej strony miała na to wpływ relatywnie wysoka aktywność zawodowa badanej grupy, o której była już wcześniej mowa, a z drugiej zapewne sytuacja rodzinna. Model funkcjonowania rodziny w polskim społeczeństwie obejmuje m.in. model wielopokoleniowy, w którym w wychowaniu dzieci często uczestniczą zarówno rodzice, jak i dziadkowie; rola seniorów jest w szczególności istotna, jeśli wziąć pod uwagę intensywną aktywność zawodową ich dzieci.

Ryc. 4. Czynniki ograniczające uczestnictwo w turystyce wśród badanych

Ryc. 5. Wykorzystywane przez badanych źródła informacji na temat oferty turystycznej

Kolejnym wskazaniem (tę przeszkodę zadeklarowało 22% ankietowanych) były ograniczenia natury finansowej, które wynikają z ogólnej sytuacji emerytów w polskich realiach. Pozostałe przeszkody w znacznie mniejszym stopniu traktowano jako źródła trudności w podejmowaniu podróży turystycznych. Dla 7% badanych kłopotem okazał się stan zdrowia, dla 5% zaś przeszkodą był brak towarzystwa.

Ostatnia grupa pytań dotyczyła ofert turystycznych, z których korzystają seniorzy. Na pytanie, czy skierowana do nich oferta jest atrakcyjna, 36 osób (53%) odpowiedziało twierdząco. Zaprzeczyło temu raptem 9 osób (13%), a pozostałe 23 osoby (34%) nie miały wyrobionego zdania na ten temat. Zapytani o źródło informacji na temat ofert turystycznych, seniorzy najczęściej wskazywali znajomych lub rodzinę. Było to podstawowe źródło dla 39% badanych (ryc. 5). Wiele mniej, bo 35% respondentów, wskazało na Internet jako podstawowe źródło informacji, co może zaskakiwać, jeśli się uwzględni nieufność, jaką w grupie osób starszych ciągle budzi to medium elektroniczne. Niemal co czwarta osoba (23%) korzystała z usług biura podróży, a najmniej seniorów polegało w tej kwestii na prasie.

Ocenie oferty turystycznej poświęcono także jedno pytanie otwarte – respondenci byli w nim zachęceni do określenia istotnych ich zdaniem elementów, których brakuje w ofercie turystycznej skierowanej do seniorów. Wskazywano na brak ofert aktywnego spędzania czasu wolnego dla samotnych seniorów, a także niebranie pod uwagę specyficznych potrzeb tej grupy, np.: „organizowanie niedalekich, niezbyt męczących, niedrogich wycieczek połączonych ze zwiedzaniem, koncertem” lub „krótkoterminowych i tanich wycieczek”. Podkreślano też, że „seniorzy są zazwyczaj religijni, więc [...] na rynku turystycznym jest za mało ofert związanych z tym tematem”. Kolejną niedoskonałość ofert turystycznych dla seniorów to „brak wycieczek tematycznych, cykli regionalnych, wycieczek dostosowanych do możliwości fizycznych osób dojrzałych”, a także „wycieczek z przerwą na kawę bądź inny posiłek”. Interesujący był postulat „opracowywania informacji o rabatach w zależności

od pory roku”. Wskazywano również na „brak dofinansowania dla emerytów z grupą inwalidzką” oraz trudności, z jakimi spotykają się seniorzy niekorzystający z Internetu – dużym kłopotem okazał się „brak szerszej informacji w innych mediach”. Podsumowanie tych wątpliwości może stanowić powtarzające się stwierdzenie, że „ofert generalnie jest mało i dotyczą ograniczonej liczby osób”.

WNIOSKI

Wniosek podstawowy jest taki, że wśród najpopularniejszych form wypoczynku respondenci wymienili aktywne formy wypoczynku: jazdę na rowerze, nordic walking oraz spacer, ale przede wszystkim wycieczki o charakterze poznawczym.

Najpopularniejszym motywem spędzania wolnego czasu okazał się motyw krajoznawczy oraz wypoczynek.

Bez względu na formę spędzania wolnego czasu ważnym elementem udziału w turystyce była potrzeba połączenia wyjazdu turystycznego z doświadczeniem czegoś nowego w pierwszej kolejności, choć za równie istotną uznano potrzebę relaksu i wypoczynku oraz łączenie wyjazdu turystycznego, niezależnie od destynacji, z realizacją swojej pasji.

Kolejny wniosek dotyczący motywów podejmowania aktywności turystycznej sprowadza się do tego, że uprawianie turystyki wiąże się z dbaniem o odpowiedni poziom aktywności fizycznej, który pozostaje niezmienny od lat. Zazwyczaj wskazywane formy aktywności turystycznej to wycieczki krajoznawcze i szeroko rozumiana turystyka aktywna.

Badana grupa wśród przeszkód w podejmowaniu aktywności turystycznej nie wskazała bynajmniej na kłopoty natury finansowej, ani też kondycję fizyczną. Tym, co według niej utrudnia aktywność turystyczną, był brak oryginalnych ofert, jak określono, ofert, które przełamują stereotypy. Jest to istotniejsze tym bardziej, że do najczęściej pojawiających się motywów wyjazdów turystycznych zadeklarowanych przez członków Stowarzyszenia należały: chęć doświadczenia czegoś nowego, realizacja pasji oraz relaks i wypoczynek; poprawa stanu zdro-

wia pojawiła się później w hierarchii. Osoby ankietowane podkreśliły, że tym chętniej podejmują podróż turystyczną, im bardziej dopasowana do ich potrzeb jest oferta turystyczna, która powinna także uwzględnić potrzeby seniorów podróżujących samotnie.

BIBLIOGRAFIA

- Acevedo C.R. (2003) Motivos para viajar: um estudo com turistas maduros no contexto brasileiro, *FACEP PESQUISA*, 6 (3), 78–87.
- Alcaide Casado J.C. (2005) Dónde está el marketing para mayores?, *Marketing + Ventas*, 205, 46–57.
- Alén E., Domínguez T., Losada N. (2012) New Opportunities for the Tourism Market: Senior Tourism and Accessible Tourism, [w:] Kasimoglu M. (red.), *Visions for Global Tourism Industry. Creating and Sustaining Competitive Strategies*, InTech, Rijeka, 139–166.
- Buhalis D., Darcy S. (2011) Introduction: From disabled tourists to accessible tourism, [w:] Buhalis D., Darcy S. (red.), *Accessible Tourism: Concepts and Issues*, Chanel View Publications, Bristol, 1–20.
- Darcy S., Dickson T. (2009) A Whole of Life Approach to Tourism: the Case for Accessible Tourism Experiences, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 16 (1), 32–43.
- García Sastre M.A., Martorell Cunill O. (2007) Una reflexión sobre el modelo turístico de las Illes Balears, [w:] *Decisiones basadas en el conocimiento y en el papel social de la empresa*, AEDM, Palma de Mallorca, t. 1, 1097–1106.
- Gaworecki W.W. (2003) *Turystyka*, wyd. IV, PWE, Warszawa.
- Gołębowski G. (red.) (2009) *Kompedium wiedzy o turystyce*, WN PWN, Warszawa.
- Gonzalez Velasco D. (red.) (2008) *El mercado potencial del turismo accesible para el sector turístico español*, Julio 2008, Ministerio de Industria, Turismo y Comercio, Madrid.
- Górska E. (2010) Turystyka społeczna jako forma aktywizacji rynków turystycznych na przykładzie programów turystyki społecznej w Hiszpanii, *Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia*, 9 (4), 133–142.
- Grzelak-Kostulska E., Hołowiecka B., Kwiatkowski G. (2011) Problemy aktywności turystycznej seniorów, [w:] Stasiak A. (red.), *Perspektywy i kierunki rozwoju turystyki społecznej w Polsce*, WSTH, Łódź, 265–279.
- Grzelak-Kostulska E., Hołowiecka B., Michniewicz-Ankiersztajn H. (2010) Profil aktywności turystycznej seniorów, [w:] Kałuża D., Szu-

- kalski P. (red.), Jakość życia seniorów w XXI wieku: ku aktywności, Biblioteka, Łódź, 71–85.
- Horneman L., Carter R.W., Wei S., Ruys H. (2002) Profiling the Senior Traveler: An Australian Perspective, *Journal of Travel Research*, 41 (1), 23–37.
- Hossain A., Bailey G., Lubulwa M. (2003) Characteristics and Travel Patterns of Older Australians: Impact of Population Ageing on Tourism, International Conference on Population Ageing and Health: Modelling our Future, Canberra.
- Huang L., Tsai H.T. (2003) The study of senior travelers in Taiwan, *Tourism Management*, 24, 561–574.
- Kowalczyk A. (2001) Geografia turystyki, PWN, Warszawa.
- Kowalik S. (red.) (2009) Kultura fizyczna osób z niepełnosprawnością, GWP, Gdańsk.
- Lee S.H., Tideswell C. (2005) Understanding attitudes towards leisure travel and the constraints faced by senior Koreans, *Journal of Vacations Marketing*, 11 (3), 249–263.
- Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J. (2002) Geografia turystyki Polski, wyd. IV zm., PWE, Warszawa.
- Lisowska J. (2006) Rekreacja ruchowa osób dorosłych, [w:] Dąbrowski A. (red.), Zarys teorii rekreacji ruchowej, Almamer Wyższa Szkoła Ekonomiczna, AWF, Warszawa, 88–107.
- Middleton V.T.C. (1996) Marketing w turystyce, PAPT, Warszawa.
- Przeclawski K. (1994) Turystyka a świat współczesny, UW, Warszawa.
- Śniadek J. (2006) Age of seniors – a challenge for tourism and leisure industry, *Studies in Physical Culture and Tourism*, 13, Suppl., 103–105.
- Śniadek J. (2007) Konsumpcja turystyczna polskich seniorów na tle globalnych tendencji w turystyce, *Gerontologia Polska*, 15 (1–2), 21–30.
- Terminologia turystyczna. Zalecenia WTO, ONZ-WTO, Warszawa, 1995.
- UNWTO Tourism Highlights (2015) World Tourism Organization, Madrid.
- Walker M.C. (2004) Marketing to seniors, 1st Books Library, Bloomington.
- Widawski K. (2010) Accessibility and the character of the information about tourist values in the Internet on the example of the folklore events, [w:] Chromy J. (red.), Trendy komunikacji w cestovním ruchu, Verbum, Praha, 94–113.
- Widawski K. (2011) Accessible tourism starts with the accessible information. Madrid case study, [w:] Wyrzykowski J., Marak J. (red.), Tourism Role in the Regional Economy. Social, Health-Related, Economic and Spatial Conditions of Disabled People's Tourism Development, University of Business in Wrocław, Wrocław, 298–310.
- Wyrzykowski J., Marak J. (2010) Casado Turystyka w ujęciu interdyscyplinarnym, WSH, Wrocław.

Praca wpłynęła do Redakcji: 14.10.2015

Praca została przyjęta do druku: 11.01.2016

Adres do korespondencji:

Piotr Oleśniewicz

Katedra Turystyki

Akademia Wychowania Fizycznego

al. I.J. Paderewskiego 35

51-612 Wrocław

e-mail: piotr.olesniewicz@awf.wroc.pl